

РОЗДІЛ 6

МІЖНАРОДНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

Гиренко І. В.
кандидат юридичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

КОНВЕНЦІЯ ПРО ОХОРОНУ БІОРІЗНОМАНІТТЯ В СИСТЕМІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ РОСЛИННОГО СВІТУ

Актуальність теми дослідження обумовлена нагальною необхідністю реалізації механізмів, закладених у Конвенції про охорону біорізноманіття, з метою вдосконалення правового регулювання у сфері збереження рослинного світу України. Протягом останніх 20 років кількість рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин, зросла у 4, 5 рази. Рослинний світ масово втрачає свої природні ареали через забруднення довкілля, значну сільськогосподарську освоєність земель, виснажливе використання. Характерними для цього природного ресурсу є висока чутливість до наслідків змін клімату та інтенсивного антропогенного навантаження.

З огляду на це Конвенція про охорону біорізноманіття (далі – Конвенція) видається одним з найбільш дієвих міжнародно-правових інструментів у боротьбі з деградацією та катастрофічним скороченням популяцій рослинного світу України. Зауважимо, однак, що Конвенція, як будь-який інший міжнародно-правовий акт, не має обов'язкового характеру й кожна з країн, що приєдналися до цієї Конвенції, самостійно визначає пріоритети у даній сфері та встановлює механізми реалізації Конвенції у національному законодавстві.

Аналіз публікацій засвідчив наявність порівняно невеликої кількості праць, присвячених предмету цього дослідження. Це, насамперед, праці Н. Р. Малишевої, В. І. Олешенко, С. В. Кузнецова щодо правових засад імплементації Конвенції у національне законодавство, а також В. В. Лаврова та О. І. Фурдичка, які розглядали питання збереження біорізноманіття у контексті збалансованого

розвитку лісової галузі. В цілому наявні матеріали дають лише загальне уявлення про міжнародно-правовий механізм охорони рослинного світу і майже не охоплюють проблеми його реалізації на регіональному (місцевому) рівні.

Метою цієї статті, з урахуванням вище наведеного, є постановка питання про створення нових та вдосконалення існуючих національних правових інструментів у сфері охорони, раціонального використання та відтворення рослинного світу відповідно до вимог Конвенції про охорону біорізноманіття.

Конвенція про охорону біорізноманіття була прийнята 5 червня 1992 р. на конференції ООН з питань навколишнього природного середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро і набула чинності 29 грудня 1993 р. Україною Конвенція була ратифікована 29 листопада 1994 р., а чинності для неї набула 7 лютого 1995 р. Цілями Конвенції є: 1) збереження біологічного різноманіття; 2) збалансоване використання його компонентів і 3) спільне одержання на справедливій і рівній основі вигод, пов'язаних з використанням генетичних ресурсів. Досягнення першої цілі щодо рослинного світу полягає у вирішенні двох завдань: зменшення загроз біологічному і ландшафтному різноманіттю рослин з боку промислових підприємств та інших екологічно небезпечних об'єктів, а також створення належних умов для відновлення чисельності та ареалів поширення різних видів рослинності. Виконання зазначених завдань передбачає, зокрема, проведення обміну генетичним матеріалом між ботанічними садами, дендрологічними парками, розплідниками, що уможливить штучне відтворення природних популяцій з метою збереження видів, що перебувають під загрозою зникнення. Приміром, на території національного парку «Святі гори», що розташований у Донецькій області, зростає 835 видів трав'янистих рослин, з яких 48 занесені до Червоної книги. Це означає, що існує реальна можливість відновлення зазначених видів шляхом створення для них умов, в яких існують генетичні ресурси в рамках екосистем і природних місць мешкання, або ж збереження компонентів біологічного різноманіття у штучно створених умовах.

Іншим правовим інструментом, спрямованим на досягнення першої цілі Конвенції, є розвиток національних програм зі збереження рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин, які мають створюватися з урахуванням соціальних, культурних та економічних інтересів конкретних регіонів. На сьогодні в Україні не створено відповідних програм, з огляду на що це

питання має перебувати у числі пріоритетних завдань діяльності Міністерства екології та природних ресурсів України.

Друга ціль Конвенції – збалансоване, невиснажливе використання – передбачає розрахунок порогових значень антропогенного навантаження, а також біологічної стійкості об'єктів рослинного світу. З огляду на це, до ст. 11 Закону «Про рослинний світ», яка регламентує ліміти спеціального використання природних рослинних ресурсів, мають бути внесені відповідні зміни. В цілому збалансоване використання являє собою пошук балансу у розв'язанні економічних, соціальних та екологічних проблем за допомогою права. У вирішенні цього завдання може істотно допомогти модернізація технологій у сфері заготівлі та використання рослинної сировини, а також методів природного відновлення рослин, місцевого генетичного матеріалу, адаптованого до природних умов регіону.

Спільне одержання на справедливій та рівній основі вигід передбачає у тому числі необхідність підтримання традиційної економічної діяльності населення, пов'язаної із здобуванням, використанням та реалізацією об'єктів рослинного світу. Це можливість збору трав для виробництва лікарських засобів, луб, кори, підтримання народних промислів, зокрема, у таких районах, як Карпати та Крим.

Відповідно до вимог Конвенції про охорону біорізноманіття досягнення заявлених у ній цілей Україною передбачає виконання низки завдань за допомогою впровадження відповідних правових інструментів.

По-перше, це формування екомережі, збереження ландшафтів, внутрішніх річних, водних, болотних, лугових екосистем. До її складу на території України мають увійти природні ядра, екологічні коридори і буферні зони. Природні ядра об'єктів рослинного світу включають території, на яких вдалося зберегти види рослин, що перебувають на межі зникнення або скорочення популяції. Це здебільшого ботанічні сади, національні парки, об'єкти природно-заповідного фонду (ПЗФ). Мережа екологічних коридорів також має охоплювати об'єкти ПЗФ, що сприятиме збереженню популяцій видів об'єктів рослинного світу. Не менш важливим є створення буферних зон, які підтримують та захищають екологічну мережу від шкідливої зовнішньої дії. Процес утворення буферних зон, а також питання їх правового режиму, місця їх розташування мають бути врегульовані відповідними нормативно-правовими актами.

По-друге, пропонується запровадження моніторингу об'єктів рослинного світу, що спрямований на встановлення переліку необхідних заходів щодо збереження видового різноманіття цих об'єктів, позаяк на сьогодні зазначена функція управління у галузі охорони та використання рослинного світу не є законодавчо врегульованою.

По-третє, важливим інструментом реалізації Конвенції в Україні має стати проведення інвентаризації об'єктів рослинного світу на популяційному, видовому, екосистемному рівнях, завданням якої є збір відомостей про видовий, віковий склад та екологічний стан цих об'єктів.

По-четверте, має бути вдосконалена система ведення кадастру об'єктів рослинного світу, а також оновлена база даних на основі сучасних геоінформаційних технологій шляхом внесення до неї відомостей про кількісні та якісні зміни, режим використання, поділ рослинного світу на категорії цінності, та результати проведення грошової оцінки об'єктів рослинного світу.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що ефективній реалізації міжнародно-правового механізму збереження рослинного світу, закладеного у Конвенції про охорону біорізноманіття, має передувати розмежування наміру та здатності держави виконувати її положення. З огляду на це, Конвенцією передбачено надання кожною державою-учасницею звітів щодо заходів, вжитих нею для впровадження цієї Конвенції, і ефективності з точки зору досягнення цілей цієї Конвенції. Однак Україною, на жаль, зазначена вимога систематично не виконується.

Качурінер В. Л.,

викладач,

Міжнародний гуманітарний університету

КОМПЕТЕНЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ В СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Компетенція (від лат. *competere* – відповідати, підходити) – сукупність юридично встановлених повноважень, прав та обов'язків конкретного органу чи посадової особи; визначає його місце в системі державних органів (органів місцевого самоврядування). Юри-